

Ο βρεφονηπιακός σταθμός ως κέντρο αγωγής και φροντίδας των παιδιών προσχολικής ηλικίας

Παναγιώτα Μπέλλου-Μυλωνά

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Νοσηλευτικής Α', Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΤΕΙ) Αθήνας, Αθήνα

Τρυφαίνη Σιδηροπούλου

Ψυχοπαιδαγωγός, Επίκουρη Καθηγήτρια Βρεφονηπιοκομίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΤΕΙ) Αθήνας, Αθήνα

Τμήμα Νοσηλευτικής, ΤΕΙ Αθήνας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Η πρώτη παιδική ηλικία αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η ανθρώπινη κοινωνία. Η δημιουργία των βρεφονηπιακών σταθμών ανταποκρίνεται στις ανάγκες αγωγής και φροντίδας των παιδιών προσχολικής ηλικίας και προκύπτει από πρακτικούς λόγους, όπως είναι η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων μητέρων, η άνοδος του κόστους ζωής, η αλλαγή του ρόλου της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία, οι μεταβολές στη δομή της οικογένειας κ.ά. Ο σκοπός του βρεφονηπιακού σταθμού είναι κοινωνικός και ψυχοπαιδαγωγικός. Οι παρεμβάσεις σχετίζονται με την υγεία, την προαγωγή της υγείας, την αγωγή, την κοινωνικοποίηση και την υποστήριξη του παιδιού και της οικογένειας. Η διεπιστημονική ομάδα περιλαμβάνει επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων, όπως αυτή του βρεφονηπιοκόμου, του νηπιαγωγού, της μαίας, του νοσηλευτή, του παιδιάτρου, του ψυχολόγου, της κοινωνικής λειτουργού, καθώς και των ειδικευμένων επαγγελματιών ψυχαγωγίας. Οι αρμοδιότητες των εργαζομένων στους βρεφονηπιακούς σταθμούς περιλαμβάνουν την αγωγή γενικά και την αγωγή υγείας ειδικότερα, την πρόληψη και την προστασία των

Infant early-childhood center as education and care center for preschool age children

Panagiota Bellou-Milona

Associate Professor, Nursing A Department, Technological Educational Institution (TEI) of Athens, Athens, Greece

Trifeni Sidiropoulou

Assistant Professor, Psychopedagogue, Early-childhood Department, Technological Educational Institution (TEI) of Athens, Athens, Greece

Nursing Department, TEI of Athens

ABSTRACT Early childhood forms the basis on which social society is built. Centres for infant-early childhood care are prerequisite for suitable care and health education for infant and small children by which resulted several practical reasons such as increase in numbers of working mothers, higher cost of living, change of women's role in today's society, several other changes in the family itself etc. Early childhood care centres' role is social psychological and paedagogical. The interventions taken are related to health, the promotion of health, education, socialization and support of the child and family. The multidisciplinary group that work in those centres include infant and early childhood teachers, midwives, nurses, paediatricians, psychologists, social workers and entertainment specialist. The responsibilities of those working in the center include general education and health education, care, prevention, communication with families and communities, assuring healthy psychosocial development of infant and young children. Research is also an important element of their work. The multidisciplinary team is lately enriched with the presence of

παιδιών από κινδύνους, τη σύνδεση και συνεργασία με την οικογένεια και την κοινότητα και την εξασφάλιση σωστής ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των βρεφών και των νηπίων της πρώτης νηπιακής ηλικίας. Σημαντική δραστηριότητα αποτελεί επίσης η δραστηριοποίησή τους στην έρευνα. Η διεπιστημονική ομάδα εμπλουτίζεται με την παρουσία σε αυτή του νοσηλευτή, ο οποίος μεριμνά και εξασφαλίζει τόσο στα βρέφη-νήπια όσο και στις οικογένειες και το προσωπικό του βρεφονηπιακού σταθμού συνθήκες ασφάλειας για την υγεία και υλοποιεί προγράμματα αγωγής και προαγωγής υγείας.

Λέξεις-κλειδιά:

- Βρεφονηπιακός σταθμός • Φροντίδα
- Αγωγή • Αγωγή υγείας • Διεπιστημονική ομάδα
- Αρμοδιότητες • Βρέφος • Νήπιο

Υπεύθυνος αλληλογραφίας

Παναγιώτα Μπέλλου-Μυλωνά
Λακωνίας 20, 115 23 Αμπελόκηποι, Αθήνα
Τηλ. 210-69 12 424
E-mail: Bellou@TEIAthens.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πρώτη παιδική ηλικία είναι η βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η ανθρώπινη κοινωνία. Η διασφάλιση της υγείας, η ανάπτυξη και η διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού εξαρτώνται από τον τρόπο με τον οποίο αποκτά τις πρώτες εμπειρίες της ζωής του στην προσχολική ηλικία.^{1,2} Η πρόοδος της ιατρικής επιστήμης και των επιστημών που ασχολούνται με τη φροντίδα της υγείας έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους στη βρεφική και τη νηπιακή ηλικία. Η διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού αρχίζει από τη βρεφική ηλικία και όχι από την είσοδό του στο σχολείο, όπως πίστευαν άλλοτε. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτή η αναγκαιότητα της προσχολικής φροντίδας και αγωγής στην ανάπτυξη του μικρού παιδιού και στην υποστήριξη της οικογένειάς του, αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας. Έτσι, δικαιολογείται η ιδιαίτερη σημασία που αποδίδεται στην προσχολική αγωγή, καθώς και η ίδρυση των βρεφονηπιακών σταθμών.³

Την ανάγκη δημιουργίας βρεφονηπιακών σταθμών την επιβάλλουν και πιο πρακτικοί λόγοι, όπως είναι η αύξηση του αριθμού των μητέρων που εργάζονται γιατί το επιθυμούν, ο διαφορετικός ρόλος της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία, η άνοδος του κόστους ζωής, που αναγκάζει τη γυναίκα να εισέλθει στο στίβο της

the nurse who is responsible to assure safe and healthy environment for infant and early childhood children, their families and the personnel of the centres. He is also involved in health education and promotion of healthy lifestyle.

Key words:

- Infant early-childhood centers • Care
- Education • Health education • Multidisciplinary group
- Responsibilities • Infant • Child

Corresponding author

Panagiota Bellou-Mylona
20 Lakonias street, GR-115 23 Ampelokipi, Athens, Greece
Tel. +30 210-69 12 424
E-mail: Bellou@TEIAthens.gr

εργασίας, η πρόβλεψη ότι στα επόμενα χρόνια ο αριθμός των εργαζομένων Ελληνίδων θα αυξηθεί, η αλλαγή στην παραδοσιακή δομή της οικογένειας, η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, και η διαπίστωση από σχετικές μελέτες ότι τα παιδιά ωριμάζουν γρηγορότερα στο βρεφονηπιακό σταθμό σε ό,τι αφορά την κοινωνικότητά τους.^{4,5}

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Αν μελετήσουμε την ιστορία των βρεφονηπιακών σταθμών, θα διαπιστώσουμε ότι η πορεία τους και γενικότερα η πορεία της προσχολικής αγωγής ξεκινά από πολύ νωρίς, με σκοπούς πολύ διαφορετικούς απ' ό,τι σήμερα, που αφορούσαν την πρόνοια μάλλον παρά την αγωγή. Μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο η θνησιμότητα μειώθηκε εξαιτίας της ιατρικής προόδου, με αποτέλεσμα να μεταβληθεί η στάση των βρεφονηπιακών σταθμών απέναντι στο παιδί, που από αποδέκτης φροντίδας έγινε αποδέκτης αγωγής, με τελική κατάληξη την άποψη ότι το παιδί είναι μια προσωπικότητα με ανάγκες και επιθυμίες.

Οι κοινωνικές αλλαγές δημιούργησαν και διαφορετικές ανάγκες στα παιδιά.⁶ Γι' αυτό, ο χώρος του βρεφονηπιακού σταθμού λειτουργεί και προσαρμόζεται σ' αυτές τις ανάγκες.

Ο χώρος φύλαξης και αγωγής των παιδιών κατέληξε να αποτελεί σημαντικότατο θέμα για το κράτος, διότι αφενός αποτρέπει και προλαμβάνει αποκλίσεις και αφετέρου αποτελεί στήριγμα των νέων γονέων και προωθεί την κοινωνική εξέλιξη. Η θέση του παιδιού στα καθημερινά περιβάλλοντα της οικογένειας και του βρεφονηπιακού σταθμού είναι αρκετά διαφορετική, τόσο στην επικοινωνία όσο και στην ακολουθούμενη διαφορετική παιδαγωγική πρακτική.⁷

Σε αυτόν το χώρο, οι πρώτοι επαγγελματίες, λόγω κοινωνικών παραγόντων, συνήθως ήταν γυναίκες που θεωρήθηκε ότι μπορούν να ασχοληθούν με τα παιδιά των άλλων. Αργότερα, άλλοι παράγοντες συνετέλεσαν ώστε να εμπλακούν διάφοροι ειδικοί. Πολύ αργότερα παρουσιάστηκε οργανωμένο, σχεδιασμένο και μελετημένο έργο γι' αυτόν το χώρο, αφού και ο ίδιος ο σκοπός του διαφοροποιήθηκε και προσαρμόστηκε σε άλλες ανάγκες.² Παράλληλα, η κινητικότητα της απασχόλησης οδήγησε στο να ασχοληθούν με το παιδί διαφορετικά και εξειδικευμένα επαγγέλματα.

Στο βρεφονηπιακό σταθμό, η επαγγελματική ταυτότητα των εργαζομένων (χρονολογικά) έχει τη λογική της πρόνοιας, της περιποίησης, της φροντίδας υγείας, της σωστής διατροφής, της ασφάλειας, της αγωγής και της κοινωνικοποίησης. Συναντώνται λοιπόν διάφορες ειδικότητες, όπως αυτή της μαίας, της οικιακής οικονομίας, του κοινωνικού λειτουργού, της βρεφονηπιοκόμου. Με την πάροδο του χρόνου τα επαγγέλματα συμπληρώνονται, αφού διαφοροποιείται και ο βασικός σκοπός του βρεφονηπιακού σταθμού στην κοινωνία. Προστέθηκαν οι νηπιαγωγοί και έγινε διεύρυνση των επαγγελματιών με παιδίατρος, νοσηλεύτες, ψυχολόγους και ειδικευμένους επαγγελματίες ψυχαγωγίας, όπως μουσικούς, χορευτές κ.ά.

ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί είναι απαραίτητο να εκπληρώνουν τους παρακάτω σκοπούς:⁸

– *Κοινωνικούς*: Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί επιτελούν έργο κοινωνικό, καθώς ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, προσαρμοσμένοι στις τοπικές συνθήκες, παρέχοντας στήριξη στην εργαζόμενη μητέρα ή τη μητέρα που δεν μπορεί να φροντίσει τα παιδιά της.⁹ Δηλαδή, ο βρεφονηπιακός σταθμός

φροντίζει –κατά κύριο λόγο– για τη φύλαξη των παιδιών των εργαζομένων μητέρων, ικανοποιώντας τις ανάγκες τους σε διατροφή, μεσημεριανή ανάπαυση, καθαριότητα, υγειονομική περίθαλψη κ.λπ., εφαρμόζοντας παράλληλα ένα κατάλληλο για την ηλικία τους πρόγραμμα διαπαιδαγώγησής τους με διάφορες δραστηριότητες και παιχνίδια.

– *Ψυχο-παιδαγωγικούς*: Ο βρεφονηπιακός σταθμός δεν είναι σχολείο, αλλά αποτελεί φυσική συνέχεια της οικογένειας και η επιτυχία του δεν κρίνεται μόνο από την ποσότητα των γνώσεων που προσφέρει. Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί βοηθούν το παιδί να εξελιχθεί σε διάφορους τομείς, όπως της σωματικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της συναισθηματικής ωρίμανσης, της γνωστικής ανάπτυξης και της καλλιέργειας της γλώσσας. Επίσης, βοηθά το παιδί να κοινωνικοποιηθεί, δηλαδή να αναπτυχθεί ως άτομο και ως μέλος της κοινωνικής ομάδας,^{10,11} να δημιουργήσει κοινωνικές σχέσεις με τους συνομηλικούς του, να διαφοροποιήσει βαθμιαία τον εαυτό του από τους άλλους και να συνειδητοποιήσει τα ενδιαφέροντά του. Ο βρεφονηπιακός σταθμός ψυχαγωγεί και ευχαριστεί τα μικρά παιδιά, κάτι που είναι απαραίτητο για την ομαλή εξέλιξή τους, παρέχοντάς τους δραστηριότητες όπως το κουκλοθέατρο, τα παιχνίδια, τα τραγούδια, τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες, τις γιορτές, τα παραμύθια, τη μουσική κ.ά., που δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά μέσα από επιλογές και δημιουργική φαντασία να αυτενεργήσουν, να εκφραστούν ελεύθερα και να ανακαλύψουν με βιωματικό τρόπο τη γνώση.^{12,13}

Η χρονολογική παρουσίαση των επαγγελματικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο της εφαρμογής των σκοπών του βρεφονηπιακού σταθμού καταδεικνύει την εξέλιξη που παρουσιάζεται στο χώρο της παιδικής προστασίας, μέριμνας και αγωγής. Στηριζόμενοι στη θέση «κάθε επαγγελματικός χώρος δίνει προτεραιότητα στο παιδί λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες για ισορροπία στην εξέλιξή του», μπορούμε να διαχωρίσουμε τις παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται ως ακολούθως.

– *Παρεμβάσεις φροντίδας υγείας*, που συνετέλεσαν στη μείωση της θνησιμότητας.^{14,15} Αναπότρεπτα, η είσοδος του παιδιού στο βρεφονηπιακό σταθμό προϋποθέτει συνωστισμό, καθώς υπάρχει πλήθος παιδιών σε κλειστούς χώρους και άρα μεγαλύτερη μεταδοτικότητα λοιμώξεων, κυρίως ιογενών. Τα μικροατυχήματα

και τα περιστατικά τροφимоγενών νοσημάτων, αν οι κανόνες υγείας και υγιεινής δεν είναι σχολαστικοί, συμπληρώνουν την εικόνα. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και ο προβληματισμός εάν τα παιδιά διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων που φιλοξενούνται στο βρεφονηπιακό σταθμό ακολουθούν τους ίδιους κανόνες υγιεινής, γεγονός που καθιστά περισσότερο απαραίτητες τις παρεμβάσεις αυτές. Εξίσου σημαντική είναι και η παρέμβαση για την προαγωγή της ψυχικής υγείας του παιδιού, στην οποία δόθηκε ιδιαίτερη σημασία τελευταία με την πρόσληψη ψυχολόγων και οικογενειακών συμβούλων.¹⁶

- *Παρεμβάσεις αγωγής*, μέσα από τις οποίες ακολουθήθηκε ανθρωποκεντρική προσέγγιση στο παιδί από τη στιγμή της γέννησής του, αναγνωρίστηκε η ατομική προσέγγιση σύμφωνα με την Dolto και τονίστηκε η σημασία της ανάπτυξης και εξέλιξης με ψυχο-παιδαγωγικούς στόχους, όπως υποστηρίζει ο Piaget. Τελευταία, οι έρευνες-δράσης έδωσαν την ευκαιρία –στο πλαίσιο της αγωγής– να υλοποιηθούν πολλές καινοτόμες προσεγγίσεις (βιωματική, μη παρεμβατική, διθεματικότητας-διεπιστημονικότητας κ.ά.), έχοντας ως βασικό υπόβαθρο το σεβασμό στο παιδί και την οικογένειά του.^{14,16-19}
- *Παρεμβάσεις κοινωνικοποίησης και διαπολιτισμικής σχέσης*, όπου η αγωγή θα συνδέεται με τη ίδια τη ζωή αλλά και την αναγνώριση της διαφορετικότητας από λαό σε λαό. Η φιλοξενία, τα τελευταία χρόνια, παιδιών διαφορετικών εθνικοτήτων έχει επηρεάσει αυτή τη στάση.⁶
- *Παρεμβάσεις υποστήριξης* της οικογένειας και της εργαζόμενης μητέρας, ώστε να νιώθει ασφαλής όσο βρίσκεται στην εργασία της. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν ακόμη συμβουλευτική²⁰ της οικογένειας, αλλά και εκπαίδευση των γονέων για προληπτική δράση με στόχο τη διαφύλαξη της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών τους.

Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΣΗΜΕΡΑ

Είναι δεδομένο πλέον ότι ο βρεφονηπιακός σταθμός δεν αποτελεί μόνο χώρο φύλαξης, αλλά καλλιεργεί και συνήθειες υγιεινής, φροντίδας, αγωγής, κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης. Στο πλαίσιο μιας προσεγγισμένης ανάπτυξης των βρεφών και των νηπίων, βασισμένης στην κάλυψη αναγκών και επιθυμιών (ρυθμός παιδιού,

προσαρμοσμένα ωράρια), οι χώροι διαφοροποιήθηκαν, δημιουργήθηκαν μικρότερες ομάδες παιδιών, στα τμήματα δόθηκε προτεραιότητα στην αγωγή υγείας, παρουσιάστηκαν καινοτόμες παρεμβάσεις αγωγής, η ώρα φαγητού-ύπνου απέκτησε ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και το πρόγραμμα διαμορφώθηκε με βάση συγκεκριμένα ψυχολογικά και παιδαγωγικά κριτήρια.²¹ Επομένως, αναγνωρίζονται περισσότερες επαγγελματικές υπευθύνότητες και καλλιεργείται μια γραμμική σύνδεση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης.

Ο ρόλος των γονέων στο βρεφονηπιακό σταθμό αρχικά αμφισβητήθηκε, αλλά σταδιακά αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο. Αναζητείται, εξάλλου, μια παράλληλη πορεία στην εξέλιξη του παιδιού, με μια αμφίδρομη σχέση.⁸ Αξιολογήθηκε θετικά η επικοινωνία των γονέων με τη διεπιστημονική ομάδα του βρεφονηπιακού σταθμού σε περίοδο εορτών και εκδηλώσεων, η συμμετοχή στις συνελεύσεις, η συνοδεία σε εξόδους ή εκδρομές και έγινε συνειδητή η ανάγκη για καθημερινή επικοινωνία. Η αμφίδρομη αυτή σχέση βοηθά στην ψυχική ισορροπία του παιδιού, αφού υπάρχει μια συνέχεια από τη ζωή στο σπίτι προς τη ζωή στο σχολείο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι (α) η αποσύνδεση του παιδιού από τη μητέρα και την οικογένεια, για να ενταχθεί στο χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού, όπου δίνεται προσοχή στην προσαρμογή του παιδιού μέσα από πολλές ειδικευμένες επαγγελματικές προσεγγίσεις, (β) η ένταξη του παιδιού με ιδιαιτερότητες ή, πιο συχνά, η ένταξη του παιδιού που αναρρώνει. Επιπλέον, παρατηρούμε τη δημιουργία καινούργιων παιδαγωγικών στοιχείων (π.χ. βιβλιοθήκες, εργαστήρια, γωνίες συμβολικού παιχνιδιού), που βοηθούν το πέρασμα και τη σύνδεση με την ίδια τη ζωή.

Η αγωγή και η φροντίδα του παιδιού αποτελούν κοινό ενδιαφέρον για γονείς και επαγγελματίες. Οι γονείς περιμένουν απαντήσεις σε σχέση με την αυτονομία των παιδιών και με την πνευματική τους ικανότητα και προσδοκούν οι σχετικές ενέργειες να γίνονται κάτω από το επιστημονικό «βλέμμα» των ειδικών.

Οι επαγγελματίες προσφέρουν ποιοτική επίβλεψη και φροντίδα για τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά. Η διάγνωση κάποιας αδιαθεσίας, η επίβλεψη ανάρρωσης, οι συνθήκες καθαριότητας και κατάλληλης ένδυσης και η προσοχή στη διατροφή αποτελούν καθημερινές ευθύνες. Από την άλλη πλευρά, ο σημερινός τρόπος ζωής του παιδιού της πόλης απαιτεί²² έναν προσδιορισμό, π.χ., της ψυχοκινητικής εξέλιξης· αυτό εντάσσεται στη διαδικασία του

ημερήσιου ψυχοπαιδαγωγικού προγράμματος. Γίνεται προσπάθεια να προσφέρεται ένα περιβάλλον πλούσιο και οργανωμένο, καθώς και κατάλληλο υλικό (εξωτερικοί χώροι παιχνιδιού, πολυδύναμα παιχνίδια ή παιγνίδια στα οποία το ίδιο το παιδί έχει πρόσβαση). Επίσης, οι δραστηριότητες έχουν παιδαγωγικούς στόχους ανάλογους με την ηλικία των παιδιών και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η ομάδα κάθε στιγμή.

Ο ρόλος του παιδαγωγού εξελίχθηκε σε συνεργάτη μάλλον παρά σε ηγέτη.²³ Η ελευθερία και αυτενέργεια διδάσκεται και μεταδίδεται στα παιδιά με πολλούς τρόπους και ευκαιρίες και αυτό αποδεικνύει την ευαισθησία και τη γνώση του παιδαγωγικού προσωπικού. Έτσι, σ' ένα τέτοιο περιβάλλον το παιδί καλλιεργεί την αυτονομία του, τη διάθεσή του, τις επιθυμίες του.^{20,26} Το περιβάλλον του βρεφονηπιακού σταθμού γίνεται χώρος όπου το παιδί ζει σωστά, μπορεί να ονειρεύεται, ένας χώρος ευχαρίστησης.

Κάθε παιδί έχει βέβαια τις προσωπικές του επιθυμίες και ικανότητες ανάλογα με το στάδιο εξέλιξής του και τα προσωπικά του βιώματα. Οι επαγγελματίες πρέπει να είναι εγγυητές της σωστής φροντίδας και της παροχής ευκαιριών ικανοποίησης για το κάθε παιδί.¹² Ο βρεφονηπιακός σταθμός αποτελεί ένα χώρο της «ζωής», ένα κομμάτι της «ιστορίας» του κάθε παιδιού.

Είναι λοιπόν οι επιστήμονες διαφορετικών και περισσότερων ειδικοτήτων εκείνοι που ελέγχουν και αξιολογούν αυτό που βιώνει το παιδί και αυτοί που ενισχύουν τη σύνδεση με την οικογένεια. Βασικά στοιχεία αποτελούν η μόρφωσή τους, ο ανθρωπισμός τους, αλλά και οι γνώσεις της παιδαγωγικής επιστήμης. Η καλή προαίρεση στη σχέση τους με τα παιδιά, η βαθιά εκτίμηση της προσωπικότητας του παιδιού και το ενδιαφέρον τους αποτελούν επίσης στοιχεία απαραίτητα για την καταλληλότητα της φροντίδας αγωγής και ανάπτυξης του παιδιού.

Μέσα από τις ψυχολογικές έρευνες, η απάντηση στην ερώτηση των γονέων «τι έκανε σήμερα το παιδί;» είναι περιεκτική και ας διατυπώνεται απλά: «τίποτα περισσότερο από το να παίζει».

Οι προσδοκίες των γονέων, βέβαια, είναι πολύ περισσότερες. Επομένως και η θέση των επαγγελματιών επαναπροσδιορίζεται. Η ποιότητα στηρίζεται όχι στις δραστηριότητες, στη ζωγραφική ή στην προσφορά πολλών ερεθισμάτων, αλλά –αφού είναι υγιές και ασφαλές το να

αφήσεις το ίδιο το παιδί να ενεργήσει– στην ελευθερία επιλογής του παιδιού ανάλογα με τα δικά του ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις επιθυμίες του.^{12,23}

Πράγματι, επειδή στο χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού υπάρχει «έναρξη» του σχολικού βίου, είναι πολύ πιο σημαντικό μέσα σε θετικό ψυχολογικό κλίμα να αποκτήσει το παιδί την εμπιστοσύνη στον εαυτό του, να δει τον εαυτό του μέσα στον κόσμο, όπως υποστηρίζουν οι Roger, Maslow και Glasser.⁸

Η κοινωνία, από την άλλη πλευρά, διαφοροποιεί και αυξάνει τις ανάγκες των γονέων συνεχώς. Η εργασία της γυναίκας, η ανάγκη για περισσότερες από μία εργασίες, η περίπτωση της μονογονεϊκής οικογένειας, οι εναλλαγές των εργαζόμενων γονέων στην οικογένεια, θέτουν την ίδια την οικογένεια σε κατάσταση «συναγερμού».

Από τη στιγμή λοιπόν που οι γονείς αντιμετωπίζουν μια κατάσταση έχοντας λιγότερες σταθερές συνθήκες απ' ό,τι παλιότερα, νιώθουν ανασφάλεια για τον τρόπο με τον οποίο θα μεγαλώσουν το παιδί τους. Σε αυτή την ανασφάλεια έρχεται να «απαντήσει» ο βρεφονηπιακός σταθμός, που λειτουργεί υποβοηθητικά, διορθωτικά και συμπληρωματικά, παρέχοντας ένα πλαίσιο περισσότερο αντικειμενικό και επιστημονικό.⁸ Η συνεργασία, η κοινή τακτική και η αλληλόδραση ανάμεσα σε αυτούς τους δύο φορείς διαπαιδαγώγησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να επιτευχθεί το καλύτερο αποτέλεσμα, πάντα με στόχο την αβίαστη και ομαλή ανάπτυξη του παιδιού.

Το προσωπικό του βρεφονηπιακού σταθμού πρέπει να κατανοήσει την ανασφάλεια των γονέων, δημιουργώντας χώρους και συνθήκες όπου οι γονείς θα μπόρουν να εκφραστούν και να διηγηθούν τις εμπειρίες τους με τα παιδιά τους. Οι πρώτες επαφές, όπως κάποια επίσκεψη, ένα τηλεφώνημα, για τη δημιουργία εμπιστοσύνης προς το βρεφονηπιακό σταθμό είναι πλέον ξεπερασμένες.

Η ανάγκη να γνωρίσουμε την οικογένεια, τις επιθυμίες της, τις ανάγκες της, τις προσδοκίες της, κάνει την όποια σύνδεση πολύ ουσιαστική και καθόλου τυπική. Αναζητούνται τα στοιχεία που πραγματικά θα βοηθήσουν το παιδί. Μια προσέγγιση περισσότερο ψυχολογική στις επιθυμίες της οικογένειας²⁴ αλλά και στη λειτουργικότητά της θα δώσει ακόμα περισσότερα στοιχεία. Επιπλέον, με την ανάλυσή τους θα έχουμε ακόμα καλύτερα αποτελέσματα αξιολόγησης. «Η οικογένεια

σήμερα είναι «ευανάγνωστη», και μας θέτει σε γνώση αυτό που σταθερά οικοδομείται για το παιδί». ²⁵

Η οικογένεια και ο βρεφονηπιακός σταθμός αποτελούν ισχυρούς πόλους επικοινωνίας. Η διάθεση, η στάση, ο τρόπος της καθημερινής επικοινωνίας είναι κάτι που χαρακτηρίζει το κάθε παιδί και την οικογένειά του. ²⁶ Απαραίτητη είναι η συνεργασία από περισσότερες ειδικότητες, ώστε τελικά ο γονέας να δεχτεί να εκφραστεί και να θεωρήσει στήριγμά του την ίδια την επικοινωνία.

Η στάση του παιδαγωγού βασίζεται στο να «ακούσει» τους γονείς. «Ένας ειδικευμένος παιδαγωγός πρέπει να ακούει και όχι να δίνει απαντήσεις στο γονέα» ^{25,27} και τελικά να παραπέμπει στους ειδικούς, όπως σε ψυχολόγους, παιδίατρους, νοσηλευτές, διαιτολόγους. Οι παιδαγωγοί δεν είναι θεραπευτές αλλά μεσολαβητές, είναι αυτοί που προσφέρουν στην οικογένεια το «στήριγμα» που χρειάζεται. Ο ρόλος αυτός είναι πολυσήμαντος, αφού προϋποθέτει τη συνταύτιση. Αυτό ακριβώς απαιτεί και προϋποθέτει μια επικοινωνία με τους άλλους ειδικούς επιστήμονες και παράλληλα έναν υπεύθυνο διαχωρισμό των ρόλων του καθενός. Έτσι βλέπουμε και την αλλαγή αναγκών των ίδιων των παιδαγωγών στο χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού.

Η συνεχής πληροφόρηση, επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη είναι απαραίτητες. Ο αποτελεσματικότερος τρόπος φροντίδας των παιδιών είναι τελικά η σωστή ενημέρωση των ενηλίκων. Τα όρια –προσωπικά και επαγγελματικά– χρειάζεται να προσδιοριστούν. Η εξάλειψη της ρουτίνας είναι αναγκαία και αυτό επιτυγχάνεται με την ομαδική εργασία, τη συμμετοχική συνεργασία και την αναγνώριση της ιδιαίτερης αξίας κάθε ειδικότητας που σχετίζεται με την ανάπτυξη του παιδιού. Η αναγνώριση αυτή επιτυγχάνεται μετά από αξιολόγηση της εργασίας όσον αφορά στο παιδαγωγικό έργο, ²⁸ αλλά κυρίως της ανθρωποκεντρικής προσέγγισης που προσφέρεται σε κάθε παιδί και την οικογένειά του.

Τελικά, είναι φανερό το αίτημα *συνεργασίας* των παιδαγωγών με τους ειδικούς επιστήμονες, ψυχολόγους, νοσηλευτές, παιδίατρους, διαιτολόγους, υγιεινολόγους, κοινωνιολόγους, μουσικοπαιδαγωγούς κ.ά., όσον αφορά το παιδαγωγικό έργο τους στα παιδιά αλλά και τη συμβουλευτική προσέγγισή τους προς την οικογένεια. Οι επιστημονικοί και κοινωνικοί συνεργάτες παίρνουν έτσι μια άλλη θέση στο πρόγραμμα της ζωής του βρεφονηπιακού σταθμού. Ένα απλό παράδειγμα θα μπορού-

σε να είναι το συμβολικό παιχνίδι του «ιατρού», στο οποίο δίνονται άλλες προεκτάσεις: ψυχοπαιδαγωγικές, μαθησιακές, συναισθηματικές, με την αρωγή κάποιου επιστημονικού συνεργάτη, όπως νοσηλευτή.

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΕΣ – ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟ ΣΤΑΘΜΟ

Το τρίπτυχο σύνδεσης παιδιών-γονέων-επαγγελματιών υγείας επηρέασε την οικονομία, την κοινωνία και τη δεοντολογία της εποχής. Σ' αυτό συνετέλεσε η αντίληψη ότι το παιδί χρειάζεται περισσότερο ολιστική προσέγγιση. Ο ενεργός ρόλος των γονέων μέσα στους χώρους αγωγής και φροντίδας, η μόρφωση και η αυξημένη επαγγελματική συνείδηση του προσωπικού καθώς και οι αρμοδιότητες είναι περισσότερο αναγνωρισμένες. ²

Αυτές οι αλλαγές της κοινωνίας δημιούργησαν καινούργια ερωτηματικά σε σχέση με τις σημερινές ανάγκες των τριών πρωταγωνιστών (παιδιών, γονέων, επιστημόνων διαφορετικών ειδικοτήτων) και σχετικά με το πώς μπορεί οι αναγκαίες μεταξύ τους συνεργασίες να είναι αρμονικές, τώρα που οι χώροι παιδικής μέριμνας και αγωγής έχουν άλλο πρόσωπο.

Οι προβληματισμοί αυτοί οδηγούν στην αναζήτηση των αρμοδιοτήτων και του περιεχομένου του κάθε επαγγέλματος. Υπάρχει συμπληρωματικότητα; Η ιεράρχηση των διαφορετικών αρμοδιοτήτων είναι αδύνατη. Κανένα μέρος δεν μπορεί να παραλειφθεί, το καθένα συνδέεται με το άλλο, το επηρεάζει και δεν το συμπληρώνει απλά. Επομένως, αναζητείται μια καινοτόμος λειτουργικότητα και όχι προσφορά καινούργιων επαγγελμάτων. Το σημαντικότερο σε αυτό το πλαίσιο λειτουργίας είναι ότι δεν αλλάζει η ταυτότητα του κάθε επαγγελματία, δεν ζητείται να απομακρυνθεί από τα πλαίσια της εκπαίδευσης που έλαβε, απλώς να ανακαλύψει τα δικά του όρια και τα σημεία επαφής με τα συγγενή επαγγέλματα έχοντας κοινό στόχο την ανάπτυξη του παιδιού μέσα από φίλτρα αγάπης και σεβασμού. Οι καινοτόμες λειτουργικότητες θα μπορούσαν να είναι:

Λειτουργικότητα της διοίκησης και διαχωρισμός αρμοδιοτήτων: Δεν φτάνει η διάθεση των εργαζομένων, αλλά χρειάζονται εργαλεία και γνώσεις διοικητικές, διαχειριστικές, προσαρμοσμένες στα σημερινά δεδομένα, που επιτρέπουν την καλύτερη λειτουργία του θεσμού των βρεφονηπιακών σταθμών. Για να φέρουν σε πέρας τους

στόχους τους, οι προσχολικοί χώροι φροντίδας-αγωγής καθοδηγούνται αφενός από μια οργάνωση, της οποίας οι αρχές εφαρμόζονται παντού (π.χ. τοπική αυτοδιοίκηση), και αφετέρου από συγκεκριμένες κατευθύνσεις ειδικές ή περισσότερο μελετημένες (π.χ. δημοτικοί βρεφονηπιακοί σταθμοί Αθήνας).

Λειτουργικότητα της διάταξης: Η δημιουργία «δικτύων» ωφελεί περισσότερο το έργο που επιτελούν οι βρεφονηπιακοί σταθμοί. Για παράδειγμα, η επιμόρφωση σε ένα τέτοιο πλαίσιο μπορεί να λειτουργήσει και να αξιολογηθεί, αφού η συνεργασία και η επικοινωνία προσφέρονται περισσότερο σε μικρότερες ομάδες.

Λειτουργικότητα της μεσολάβησης: Είναι πρωταρχικός ο ρόλος του μεσολαβητή που διαδραματίζει ο βρεφονηπιακός σταθμός απέναντι στην κοινωνία και στην οικογένεια προς την κατεύθυνση της επίλυσης κάποιου προβλήματος από ειδικούς. Επίσης, είναι το αποτέλεσμα μιας επιτυχούς συνεργασίας με ειδικούς επιστήμονες για αντιμετώπιση καταστάσεων και ειδικών προγραμματισμών, π.χ. project αγωγής υγείας.

Λειτουργικότητα έρευνας: Ο ίδιος ο χώρος του βρεφονηπιακού σταθμού προσφέρεται για ερευνητικές μελέτες,²⁹ αφού ήταν ο πρώτος αλλά και συνεχίζει να είναι ο μόνος χώρος που παρέχει στοιχεία για το εάν αγωγή και διαπαιδαγώγηση καλύπτουν όλες τις ανάγκες της ζωής του παιδιού. Ακόμη και η μάθηση μπορεί να αξιολογηθεί σε σχέση με το εάν εξελίσσεται αβίαστα μέσα από καθημερινές δραστηριότητες που θεωρούνται, πολλές φορές, ώρες «ρουτίνας» χωρίς παιδαγωγική αξία. Τα νηπιαγωγεία και τα δημοτικά σχολεία τα τελευταία μόνο χρόνια άρχισαν να λειτουργούν όλη τη διάρκεια της ημέρας. Βέβαια, είναι νωρίς για να αξιολογηθεί αν η ρύθμιση αυτή λειτουργεί ως αγωγή και παιδεία στην καθημερινότητα του παιδιού.

Μέσα από αυτές τις λειτουργικότητες, ο βρεφονηπιακός σταθμός μπορεί να είναι χώρος:

- *Κάλυψης αναγκών:* Είναι δεδομένο πλέον ότι καλύπτει ανάγκες εργαζομένων, αλλοδαπών γονέων, παιδιών που βρίσκονται στα πρώτα αναπτυξιακά στάδια της ζωής τους
- *Ανάδειξης της διαφορετικότητας:* Η δυναμική της ομάδας του κάθε βρεφονηπιακού σταθμού και της κάθε τάξης κινείται μέσα από διαφορετικά παιδιά. Παράλληλα, δίνεται χρόνος παρατήρησης για κάθε παιδί, ενώ ακόμα καλλιεργούνται προσδοκίες σε ατομικό

και συνολικό επίπεδο. Ο κάθε επαγγελματίας έχει την αρμοδιότητά του, το έργο του, κυρίως όμως την προσωπικότητά του και αφήνει το δικό του «στίγμα». Χαρακτηριστικό, άλλωστε, είναι αυτό που αναφέρει ο Σουχομλίνσκι: «Μπορείτε να εδραιώσετε τον εαυτό σας εκπαιδεύοντας σωστά παιδιά».²⁶

- *Παροχής υποστήριξης:* Καθώς οικογένεια και βρεφονηπιακός σταθμός ασχολούνται από κοινού με τη φροντίδα του παιδιού, ενισχύεται η αξία της παιδαγωγικής αλληλόδρασης των δύο αυτών θεσμών. Ο παιδαγωγός, μαθαίνοντας από την οικογένεια τις ιδιαιτερότητες κάθε παιδιού, τις σωματικές του ανάγκες και τις εμπειρίες του, τα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητές του, μπορεί να παρατηρήσει τις αναπτυξιακές αλλαγές και με τη σειρά του να βοηθήσει τους γονείς να προσαρμοστούν σ' αυτές τις αλλαγές συμπεριφοράς και διάθεσης, που συχνά συνοδεύουν την προσπάθεια του παιδιού να κατακτήσει νέες δεξιότητες.⁷ Επιπλέον, παιδαγωγοί και γονείς μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις για τις ανάγκες του παιδιού και τον τρόπο ανταπόκρισης σε αυτές. Αυτές τις διαφορές ο έμπειρος παιδαγωγός μπορεί να τις δει ως ευκαιρία προκειμένου να μάθει περισσότερα για την οικογένεια, ώστε μέσα από ανοικτή συζήτηση με παράθεση των αντιθέσεων να βρεθούν κοινώς αποδεκτές λύσεις. Έτσι, διευκολύνεται η προσαρμογή του παιδιού στο χώρο και στο περιβάλλον του βρεφονηπιακού σταθμού, καθώς η συγκατάθεση της οικογένειας είναι βασική προκειμένου αυτή η μετάβαση να γίνει αβίαστα. Χωρίς τη συγκατάθεσή της, το παιδαγωγικό έργο του βρεφονηπιακού σταθμού δεν πραγματώνεται.
- *Ευκαιρίας για διαπραγμάτευση:* Οι συνθήκες εργασίας με πληθυσμούς που χαρακτηρίζονται από πολυμορφία και πολυπολιτισμικότητα, η συνεργασία σε μια διεπιστημονική ομάδα, ο χειρισμός πολύπλοκων και αβέβαιων καταστάσεων απαιτούν από τον παιδαγωγό ικανότητες ευελιξίας και διαπραγμάτευσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του παιδαγωγού στη σχέση του με τους υπόλοιπους συνεργάτες επαγγελματίες γίνεται καθοριστικός.
- *Δυνατότητας επαγγελματικής ανάπτυξης:* Τα τελευταία χρόνια, αρκετά συχνά συναντώνται οι όροι επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη στο λεξιλόγιο των παιδαγωγών. Ο λόγος που σήμερα οι παιδαγωγοί χρειάζονται επιμόρφωση δεν είναι μόνον οι ατομικές επιδιώξεις, αλλά και η κοινωνική απαίτηση για καλύτερη ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας. Αν ο ίδιος ο

παιδαγωγός δεν αυτοαξιολογηθεί, αν δεν αναζητήσει την προσωπική και δευτερευόντως την επαγγελματική ανάπτυξή του, θα παραμείνει απλά εκτελεστής εντολών. Για το θεσμό των βρεφονηπιακών σταθμών, για την αντιμετώπιση «των ισχυρών αντιστάσεων και των παραδοσιακών αντιλήψεων που επικρατούν», απαραίτητη είναι η θεσμοθέτηση μορφών υποστήριξης και συνεχούς επιμόρφωσης, ενώ παράλληλα έρευνες καταδεικνύουν ότι επιμόρφωση μη σεμιναριακού τύπου εμφανίζεται ελάχιστα και είναι σχεδόν ανύπαρκτη όταν πρόκειται για επιμόρφωση ενδοσχολικού τύπου. Παράλληλα, αρκετές είναι οι περιπτώσεις στις οποίες οι ίδιοι οι παιδαγωγοί της τάξης αναζητούν τη βελτίωση, ενημερώνονται, παρακολουθούν τις εξελίξεις, οικειοποιούνται ιδέες συναδέλφων τους, τις οποίες μάλιστα δεν τις αντιγράφουν απλά, αλλά τις επεξεργάζονται και τις προσαρμόζουν στα δικά τους μέτρα.³⁰

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΝΟΣΗΛΕΥΤΗ ΣΤΗ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

Σταδιακά, απαραίτητο και πολύτιμο μέλος της ομάδας επιστημόνων που υπηρετεί στους βρεφονηπιακούς σταθμούς αποτέλεσε και ο νοσηλευτής. Ο νοσηλευτής, ως γνώστης των θεμάτων υγείας, μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στη φυσιολογική και ομαλή ανάπτυξη του βρέφους-νηπίου και να συντελέσει έτσι στην απόκτηση υγιεινών έξεων αλλά και στην έγκαιρη ανάπτυξη υγιεινού τρόπου ζωής του ίδιου του βρέφους-νηπίου, της οικογένειας και των άλλων μελών της επιστημονικής ομάδας που εργάζονται στο βρεφονηπιακό σταθμό.

Ο ρόλος του νοσηλευτή στο βρεφονηπιακό σταθμό είναι:

1. Συμβουλευτικός σε θέματα υγείας στο προσωπικό και την οικογένεια των βρεφών-νηπίων
2. Θεραπευτικός, με παρεμβάσεις σε θέματα υγείας σε περιπτώσεις αρρώστιας ή ατυχήματος στο χώρο του βρεφονηπιακού σταθμού και με παροχή πρώτων βοηθειών, όπου απαιτείται
3. Παιδαγωγικός, με ενημέρωση σε θέματα υγείας, με προγράμματα αγωγής υγείας στο προσωπικό και την οικογένεια, καθώς και με ομαδική ή ατομική διδασκαλία των νηπίων
4. Ο νοσηλευτής, επιπλέον, ασχολείται με τον έλεγχο και την εξασφάλιση ασφαλούς φυσικού και ψυχοκοι-

νωνικού περιβάλλοντος στο βρεφονηπιακό σταθμό (επισημάνση επικίνδυνων χώρων, παιχνιδιών ή τροφών). Γενικά, λειτουργεί ως σύμβουλος σε θέματα υγείας και υποβοηθεί στην ανάπτυξη υγιεινού τρόπου ζωής.^{31,32}

Η παρουσία του νοσηλευτή στο βρεφονηπιακό σταθμό διευκολύνει την πρόσβαση στην οικογένεια, αλλά συγχρόνως αποτελεί και μελλοντικό σύνδεσμο οικογένειας και σχολείου για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στην οποία ο νοσηλευτής θα εξακολουθήσει να προσφέρει τις υπηρεσίες του με στόχο τη διασφάλιση υγιεινού τρόπου ζωής στα παιδιά και την οικογένεια. Με τον τρόπο αυτόν, ο νοσηλευτής μεταφέρει τα μηνύματα που αφορούν τον υγιεινό τρόπο ζωής από το βρεφονηπιακό σταθμό στην οικογένεια και κατ' επέκταση στο κοινωνικό σύνολο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συμπερασματικά, ο βρεφονηπιακός σταθμός αποτελεί εστία αγωγής, φροντίδας, αλλά και διεπιστημονικού ενδιαφέροντος, καθώς παρέχει ευκαιρίες σε όλους τους εμπλεκόμενους ειδικούς επιστήμονες να ανελιχθούν επαγγελματικά και να φτάσουν στην αυτοπραγμάτωση. Δεχόμενοι ότι επιμόρφωση σημαίνει εμπλουτισμός γνώσεων, εμπειριών και επαναπροσδιορισμός στόχων, η επιμόρφωση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με άλλους συναδέλφους μας ή και με άλλους κοινωνικούς συνεργάτες-εταίρους, οι οποίοι γνωρίζουν και άλλους τρόπους.³³ Ειδικότερα με τον όρο επαγγελματική ανάπτυξη εννοούμε το σύνολο των δραστηριοτήτων που οδηγούν σε βελτιωμένη απόδοση του επαγγελματία-επιστήμονα στο έργο του και –κατά συνέπεια– σε ικανοποίηση από την εργασία, αύξηση των προσδοκιών για ανάπτυξη και προετοιμασία για τα επόμενα στάδια εξέλιξης. Περιλαμβάνει επίσης την ικανότητα να συντελέσει στην ενδυνάμωση και βελτίωση της αγωγής για την αντιμετώπιση μελλοντικών απαιτήσεων, καθώς και μεγαλύτερη εμπλοκή στην έρευνα, αξιοποίηση της τεχνολογίας και επίδειξη ασφαλούς πρακτικής, αλλά και ηθικής συμπεριφοράς σε όλες τις πτυχές της επαγγελματικής ζωής. Γίνεται σαφές ότι η Πολιτεία, αν πραγματικά ενδιαφέρεται για το παιδί-άνθρωπο, είναι ανάγκη να ενισχύσει πρωτίστως τις επικοινωνιακές δεξιότητες της οικογένειας ενημερώνοντας και υποστηρίζοντας τους γονείς, παρέχοντας παράλληλα και τα κατάλληλα στηρίγματα. Προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει

να κινούνται οι βρεφονηπιακοί σταθμοί με χαρακτηριστικά συμβουλευτικής και επικοινωνιακής παροχής, που αποτελεί προϊόν αλληλεπίδρασης του τρίπτυχου παιδί-γονέας-παιδαγωγός. Πιο συγκεκριμένα, διαμέσου αυτής της σχέσης αλληλεπίδρασης –αν στεφθεί με επιτυχία– οι γονείς ωθούνται στη γνώση του εαυτού τους και καλλιεργείται η εμπιστοσύνη για τους ίδιους και την οικογένειά τους. Τα στοιχεία αυτά προωθούν αναγκαίες αλλαγές στον τρόπο ζωής και λειτουργίας της οικογένειας και καθιστούν προοδευτικά τους γονείς παράγοντες βοήθειας και συντελεστές επιτυχίας για την κοινωνική ζωή του παιδιού τους. Για τη Νοσηλευτική ανοίγεται ευρύτατος ορίζοντας εργασίας και προσφοράς στην πρόληψη, διατήρηση και προαγωγή της υγείας ως συνόλου, με τη συμμετοχή της στη διεπιστημονική ομάδα του βρεφονηπιακού σταθμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πανοπούλου-Μαράτου Ο. *Παιδί, επιστήμη και ψυχανάλυση*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1998
2. Patrick S. *Petite enfance et cultures en mouvement*. Edition eres, 2002
3. Πετρογιάννης Κ, Melhuish C. *Προσχολική ηλικία: Φροντίδα-αγωγή-ανάπτυξη*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2001
4. Παπαθανασίου Α. *Προγράμματα και δραστηριότητες στους κρατικούς παιδικούς σταθμούς του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας*. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2000
5. Knibiehler Y. *Histoire des meres et de la maternite en occident*. PUF, Paris, 2000
6. Queiroz de JM. *Το σχολείο και οι κοινωνιολογίες του*. Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2000
7. Bredekamp S, Copple C. *Καινοτομίες στην προσχολική εκπαίδευση: Αναπτυξιακά κατάλληλες πρακτικές στα προσχολικά προγράμματα*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997
8. Σιδηροπούλου Τ. *Οικογένεια και προσχολική αγωγή*. Αναζητώντας μια αμφίδρομη σχέση στα πρώτα αναπτυξιακά στάδια του παιδιού. Διδακτορική διατριβή. Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 2002
9. Kellerhals J, Troutot P, Lazega E. *Microsociologie de la famille*. PUF, Paris, 1984
10. Taylor C, Lillis C, Le Mone Pr. *Fundamentals of nursing. The art and science of nursing care*. 3rd ed. Lippincott Philadelphia, New York, 1997
11. Lobrot M. *La pedagogie institutionnelle*. Gauthier-Villars, Paris, 1975
12. Νόβα-Καλτσούνη Χ. *Κοινωνικοποίηση. Η γένεση του κοινωνικού υποκειμένου*. Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1998
13. Χρυσαφίδης Κ. *Βιωματική-επικοινωνιακή-διδασκαλία*. Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1996
14. Windmill V. *Human growth and development*. Great Britain, 1993
15. Lewer H, Robertson L. *Care of the child*. 2nd ed. London, 1992
16. Foulin J-N. *Εκπαιδευτική Ψυχολογία*. Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001
17. Ντολιοπούλου Ε. *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2002
18. Ντολιοπούλου Ε. *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 1999
19. Lindon J. *Mutual respect*. *Nursery World*, 2001
20. Μαλικώση-Λοϊζου Μ. *Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην εκπαίδευση*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001
21. Σιδηροπούλου Φ. *Παιδαγωγικές προεκτάσεις μέσα από τα ημερήσια ψυχοπαιδαγωγικά προγράμματα. Ψυχοπαιδαγωγική της προσχολικής ηλικίας*. Τόμος Α. Κρήτη, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης, 2002
22. Σιδηροπούλου Τ. *Πρώιμη διάγνωση των προβλημάτων μάθησης στο νηπιαγωγείο*. Στο: *Ψυχολογικά θέματα παιδιών και εφήβων*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1993
23. Ματσαγγούρας Η. *Η σχολική τάξη*. Εκδόσεις Γρηγόρης, Αθήνα, 2003
24. Κρουσταλάκης Γ. *Διαπαιδαγώγηση, πορεία ζωής*. Λύχνος, Αθήνα
25. Epstein J, Prin A. A propos dela conference de J. Epstein. *Puericulture: metier de l' enfant, metier de las famille. Cahiers de la puericultrice* 1999, 141
26. Παπαδοπούλου Ε. Β. *Σουχομλίνσκι: Το σχολείο της χαράς. Εφαρμογές και πρακτικές μιας ανθρωπιστικής παιδείας*. Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1997
27. Μοκό Ζ. *Ψυχανάλυση και εκπαίδευση*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1997
28. Terrieux J, Pierre R, Babin N. *Programme, project, activites*. Edition Hachette, Paris, 1996
29. Altrichter H, Posch P, Somekh B. *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους*. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001
30. ΕΑΔΑΠ. *Προς μια συνεργατική και συμμετοχική επιμόρφωση στην προσχολική αγωγή*. Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2003
31. Κυριακίδου Ε. *Κοινωνική Νοσηλευτική*. Εκδόσεις «Η Ταβιθά», Αθήνα, 2000
32. Καλοκαιρινού-Αναγνωστοπούλου Α, Σουρτζή Π. *Κοινωνική Νοσηλευτική*. Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα, 2005
33. Τσιάκαλος Γ. *Ποιες γνώσεις χρειάζονται οι εκπαιδευτικοί και πώς τις αποκτούν*. Πρακτικά 14ου Πανελληνίου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου ΔΟΕ-ΠΟΕΔ, Έκδοση Επιστημονικού Βήματος, 2001

Υποβλήθηκε: 30/11/2005

Επανυποβλήθηκε: 30/6/2006

Εγκρίθηκε: 3/7/2006